

SOSYOLOJİK SAÇIDAN AHLÂK VE AHLÂK EĞİTİMİ

Mehmet BULUT

Doktora Öğrencisi-Dini Yay. Dairesi Bşk. Personeli.

1- AHLÂKIN TANIMI

a) Genel Olarak Ahlâk;

Ahlâk; Arapça bir kelime olan ve "seciye", "huy", "tabiat" gibi anlamlara gelen "hulk" veya "huluk"un çoğuludur. İslam kaynaklarında genellikle iyi ve kötü huy-ları, "fazilet" ve "rezilet"leri ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca günlük yaşamın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına, takdire değer davranış biçimlerine, öğüt verici sözlere ve bu sözlerin derlendiği eserlere "edeb" veya "âdâb" da denilmiştir ⁽¹⁾.

Terim olarak ahlâk; insanın iyi veya

kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi niteliklerin ve bu niteliklerin etkisiyle ortaya çıkan iradeli davranışların bütünü ve bu konularla ilgili bilim dalıdır ⁽²⁾. Ahlâk, en iyi davranış ve yaşama biçiminin ne olduğunu belirtmeye çalışır. İyiliğin, vazifenin ve ideal hayat düzeninin bilimidir. İnsanların kendi aralarındaki ilişkileri yöneten inanışların bütünüdür. Hangi duygu ve eylemlerin iyi, hangilerinin kötü olduklarını belirtir ⁽³⁾.

b) Sosyolojik Açıdan Ahlâk:

Sosyolojik açıdan ahlâk, toplumsal bir olaydır; insanın kendisini kuşatan fizik ve sosyal varlıkla ilişkisinden do-

(1) İslam Ansiklopedisi (İ.A), "Ahlâk" maddesi.

(2) İ.A; "Ahlâk" maddesi.

(3) M.Münir Raşit Öymen, Psikoloji, Sosyoloji ve Pedagoji

Açıdan Ahlak Eğitimi, 3. Baskı, İstanbul 1975, s. 7-12.

ğan, aynı zamanda kendi içerisinde aradığı sorunlardan biridir. Toplum olmayan yerde ahlâkî değerler de yoktur⁽⁴⁾. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre ahlak, bir toplumun hayatından doğan ve toplulukta yaşayan fertlerin veya grupların karşılıklı hayatını düzenlemeye yarayan yaygın ve amme ile ilgili müeyyideler ve eylem kurallarıdır. Sosyoloji açısından ahlâk bir fert işi değil, topluluk işidir; o, bize topluluktan gelir⁽⁵⁾.

2. AHLAKÎ MÜEYYİDE (Yaptırım)

Ahlâkî müeyyide ahlâkî olgularda uygulanan bir müeyyidedir. Toplum içinde öyle kurallar vardır ki bunlara aykırı bir tutum, din açısından ve yasalarca yasak değildir; uyulmadığında günah işlenmiş olmadığı gibi hukukî bir yaptırım da uygulanmaz. Ancak toplum için o kurallar, ahlâkî bir eksiklik sayılır ve halk arasında kınanma, yadırgama ve ayıplama şeklinde bir tepki uyandırır. Beğenilmemek veya ayıplanmak söz konusu olur. Ama çoğu zaman bu gibi bir ayıplama insanlar üzerinde kanunlardan daha fazla bir etki yapar. Buna "ahlâkî müeyyide (yaptırım)" diyoruz. Eski toplumlarda bu türlü yaptırım, toplumsal düzende önemli roller oynamıştır. Manevî ostrakizm (toplum dışı edilme) korkusu, bir erdem etkeni olmuştur⁽⁶⁾.

(4) Yumni Sezen, *Sosyoloji Açısından Din*, M.Ü.İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayını, İstanbul 1988, s. 54.

(5) Öymen, a.g.e., s. 134.

3. DİN - AHLÂK İLİŞKİSİ

Ahlâkî müeyyidelerle dinî müeyyideler arasında birtakım benzerlikler vardır ki sorumluluğa götüren itme, kademe kademe derinleşmektedir. Erdemli hareketleri dindar yalnız kendi iradesinin yeteneğine dayanarak değil, kendi dışında bir kuvvetin yardımıyla yaptığına inanır⁽⁷⁾.

Din başkalarına karşı davranışlarımızdan sorumlu tutulacağımızı bildirir. Başkalarına yönelik davranışlardan bir kısmı "ahlâk" konusu içinde değerlendirilir. Başka bir ifadeyle ahlâkî tecrübelerin büyük bir kısmı dine dayanmaktadır. Çünkü büyük dinlerde ahlâkın temeli dindir. Asıl özelliği evrensel ve mutlak oluşudur. Dinde Allah ve ahiret inancı ahlâka hem kaynaklık eder, hem de ona devamlılık kazandırır. Peygamberler toplumu temel iman esaslarına çağırırken örnek ahlâkî sayılan değerleri fert ve toplumu talim etmiştir.

Sosyoloji, daha çok din ile ahlâk arasındaki pratik bağıntılar üzerinde durur. Özellikle Hıristiyan ve İslam dinlerinde din ile ahlâk arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Ahlâki yönden çöküşler bu iki bağın zayıflamasından doğmuştur.

İslamın önemli amaçlarından biri sosyal ahlâktır. Hıristiyanlıkta bu iş, te-

(6) Mehmet Taplamacıoğlu, *Genel Sosyoloji Üzerine Bir Deneme*, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1969, s. 24.

(7) Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul 1969, s. 32.

oride ideolojilere, pratikte sosyal kurumlara yüklenmiştir. İslam dini ise ahlâk temellerini bireysel ahlâka dayandırmıştır. İslamda dinin temeli ahlâk olarak kabul edilmiştir. Bu temel, sosyal amacı da içine alır. Sosyal ahlâkta İslamın takip ettiği sıra, şahsi ahlâk, aile ahlâkı, milli ahlâk ve evrensal ahlâk şeklindedir. Başka bir deyimle, birey-aile-millet-insanlık sıralaması sözkonusudur. Bireyde **“toplum prensibi”** geçerlidir. Toplum düzeni bireyin önce kendinde gerçekleşmelidir. **“Kendisi için istediğini başkası için de istemek”**, **“yapamayacağı şeyi söylememek”** gibi teori ile pratiğin, fert ve toplumun birleşmesi ilkesine önem veren İslam, ferdi vicdan terbiyesinden sosyal ahlâka, oradan dünyaya sorunlarına geçer. Kısaca İslamda din ile ahlâk her bakımdan tam bir uyum halindedir ⁽⁸⁾.

4. SOSYOLOGLARA GÖRE AHLAK

Sosyologlar açısından ahlâk, insanların toplum içinde, toplumsal yaşantılarına özgü kurallardan oluşan bir sistemdir. Özel ahlâk söz konusu değil, toplum ahlâkı vardır. Ahlâk kişiye birtakım emirler veriyorsa da bu emirler daima insanların birbirlerine karşı ilişkilerini ilgilendirmektedir. Özel ahlâksızlık vardır, özel ahlâk yoktur ⁽⁹⁾.

(8) Sezen, a.g.e., s. 54 vd.

(9) Öymen, a.g.e., s. 134.

(10) Halil Fikret Kanad, Terbiye ve Tedris Tarihi II, Devlet Mat., İstanbul 1930, s. 41.

P.D.Kuberten, **“Ahlâkın kaynağı din değil, sosyal hayat olmalıdır”** der ⁽¹⁰⁾. Kerschensteiner de ahlâkî meziyetlerin ancak sosyal bir çevrede kazanılabileceğini söyler ⁽¹¹⁾.

Sosyologlara göre ahlâk olayları insana özgü oldukları gibi, yalnız sosyal hayatın içinde meydana çıkmakta ve başka sosyal olaylarla beraber anlaşılmalıdır. Bu durumda onları ancak sosyoloji bilimi ile, sosyal olaylar içerisinde anlamak mümkün olmaktadır. Bu sebeple ahlâk, pozitif bir ilim olarak, ahlâk sosyolojisinin kurulmasından sonra ortaya çıkmıştır.

Sosyologlar ahlâk olaylarını diğer tabiat olayları gibi incelemeye çalışırlar. Onlara göre bu olaylar ideal norm olmaktan çıkar, örf ve adet olurlar. Örf ve adetler ise yer ve zamana göre değişirler; yani, izafidirler. Değişmez ve evrensel bir ahlâktan bahsedilemez. Toplumlara ve devirlere göre değişen birçok ahlâk vardır. Belli bir toplum ve belli bir zamanda ahlâklı sayılan şeyler, başka bir toplum ve başka bir zamanda ahlâklı sayılmayabilir ⁽¹²⁾. H.Ziya Ülken şöyle diyor: **“Ahlâklılığı içgüdülerde, sosyal baskının çatışmasında aramalıyız. Bu çatışma hali, içgüdülerin sosyalleşmesi, ihtiraslarımızın ahlâkileştirilmesi demektir. Bu çatışma bizde karakteri teşkil eder...”** ⁽¹³⁾

(11) Kanad, a.g.e., s. 88.

(12) H.Ziya Ülken, Sosyoloji, Remzi Yayınları, İstanbul 1943, s. 260 vd.

(13) Öymen, a.g.e., s. 139.

5. AHLAK EĞİTİMİ

Sosyolojik açıdan ahlâk eğitimi, ahlâkî değerleri benimsemek ve eylem haline getirmektir. Yetişmekte olan çocuğun aile, okul ve toplum yaşantısına uydurulmasıdır ⁽¹⁴⁾. H.Ziya Ülken'e göre ahlâk eğitimi, göreneklerin nesillere aktarılmasıdır ⁽¹⁵⁾. Ona göre bunun aksine yapılan her eğitim, toplumun geçirmek istediği değişimleri durdurmak olur. Bu ise zararlıdır.

İ.Hakkı Baltacıoğlu'na göre ahlâk eğitimi ise "ahlâk kişilikleri" denilen insanlar yetiştirmektir. Bu da kitaplardaki tanımlarda değil, toplumun kendisinde vardır. ⁽¹⁶⁾

Burada biraz da Fransız sosyolojist Emile Durkheim'ın ahlâk eğitimiyle ilgili görüşlerine kısaca yer verelim. Emile Durkheim (öl.1917), Sorbon Üniversitesinde ahlâk eğitimi üzerine verdiği dersleri "Education Morale" (Ahlâk Eğitimi) adı altında yayınlamıştır. Hüseyin Cahit, bu eseri "Ahlâk Terbiyesi" adı altında Türkçe'ye çevirmiş ve 1927 yılında Maarif Vekaletince basılmıştır.

Durkheim'a göre çocuk, bencil ve sosyalleşmemiş bir varlıktır. Onu ahlâklı ve sosyal bir insan yapacak olan toplumdur ⁽¹⁷⁾.

Durkheim, bütün sosyal faaliyetlerin kendine özgü bir ahlâk disiplini

gösterdiğini söyler ⁽¹⁸⁾. Ahlâk eğitimi derslerine "Taik ahlâk" konusunu işleyerek başlar. Amacı yeni yetişen nesle laik bir ahlâk eğitimi vermektir. Dinden kaynaklanan ahlâkî prensiplerden yararlanmamaya çaba göstermektedir. Öngördüğü ahlâk, eğitimde sadece aklî bilgilere ve pratik metodlara dayanan bir eğitimidir ⁽¹⁹⁾.

Durkheim'e göre ahlâk bir toplum hadisesidir ve ahlâkî değerleri toplum meydana getirir ⁽²⁰⁾. O, ahlâkı, felsefenin bir dalı olmaktan çıkarır, sosyolojik bir ahlâk ekolü kurar. Ahlâkî olayları pozitif bir ilim dalı haline getirir. Öngördüğü ahlâk eğitiminde bu anlayıştan hareket eder.

Durkheim, bir ahlâk sosyolojisi geliştirmek istediği halde, "Education Morale" (Ahlâk Eğitimi) adlı eserinde bütün insan toplumlarında geçerli olabilecek sosyal ahlâk normları bulmaya çalışmıştır. Yani, "Değişik toplumlarda ahlâk kuralları da değişir" prensibini kabul etmesine rağmen bütün insanlar için geçerli ahlâkî değerler geliştirme gayretinden de kendini alamamıştır ⁽²¹⁾. Öte yandan ahlâkî sınırsızlıktan kurtarmayı da amaçlamıştır. Durkheim sosyolojisini Türkiye'ye getiren Ziya Gökalp'in deyimiyle "maşer-i şuur"u koyarak ahlak kurallarının ilahi

(14) Öymen, a.g.e., s. 25.

(15) Öymen, a.g.e., s. 135.

(16) Öymen, a.g.e., s. 134.

(17) Öymen, a.g.e., s. 81.

(18) Emile Durkheim, *Ahlak Terbiyesi*, Çev. Hüseyin Cahit, İstanbul 1927, s. 5.

(19) Öymen, a.g.e., s. 13-14.

(20) Sezen, a.g.e., s. 54.

(21) Ülken, a.g.e., s. 260 vd.

olan kaynağını aklileştirmeyi düşünmüştür. Yalnız burada sosyal toplum, bireysel şahsiyetlerden ayrı, yeni ve üstün bir şahsiyet kabul edilmektedir. ⁽²²⁾

a) Okullarda Ahlâk Eğitimi

Her toplum kendi inanç ve dünya görüşüne uygun nesiller yetiştirmeye çalışır; böyle olması, toplumun istikrarı ve devamlılığı için şarttır. Toplumların ve milletlerin, yeni yetişmekte olan genç nesillerine aktarmak istediği değerler arasında ahlâkî değerler de vardır. Fakat ahlâkî değerlerin eğitim kurumlarında öğrencilere verilmiş biçimi farklılıklar arzeder.

Özellikle Batıda, halkı farklı din ve mezheplere mensup insanlardan oluşan ülkelerin okullarında sadece belli bir dinin ahlâk eğitimi vermek bazen sıkıntılar doğurmuştur. Avrupa ve Amerika'da Katolik ve Protestanlara ait her seviyede ayrı ayrı eğitim ve öğretim kurumlarının ortaya çıkmasının ana sebeplerinin biri de bu durumdur. Öte yandan mezhepler arasında başgösteren sürtüşmeler zamanla Batı dünyasında "laik" okulların güçlenmesine neden olmuş ve bu okullarda din ve ahlâk eğitimi bazen "Karakter Eğitim Programı" ve bazen de "Ahlâkî ve Manevi Değerler Programı" gibi adlar altında verilmeye çalışılmıştır ⁽²³⁾.

Bu hususta bazı bilim adamları eğitimin psikolojik bir hadiseden ibaret olduğunu, bu yüzden dünyanın her yerinde aynı esaslara bağlı bir ahlâk eğitimi sisteminin oluşturulması ve muhtevanın da objektif bilgilerden ibaret kalması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu düşünce, Ziya Gökalp'in "milli terbiye" tezi ile çürütülmüştür. "Milli Eğitim" ifadesindeki espri de budur. Dolayısıyla ülkelere ve manevî değerlere göre farklı temellere dayanan bir ahlâk eğitimi olacağı sonucuna varılmıştır ⁽²⁴⁾.

Batı ülkelerinin çoğunda din ve ahlâk dersleri okullarda öteki dersler gibi normal bir derstir. Bu dersleri devlet bazen kendi öğretim elemanlarına, bazen de kilise eliyle vermektedir. Yeni yetişen nesli din ve ahlâk konusunda cahil bırakmamak için her türlü tedbir alınmaktadır. Devlet din dersine katılmayan öğrencileri de boş bırakmamak amacındadır. Bu boşluğu doldurmak için özellikle mecburi din dersinin olmadığı Avrupa ülkelerinde, bütün öğrencilerin katılmasının zorunlu tutulduğu ahlâk dersleri programları okullara konulmaktadır. Bu derslerle Batı kültür ve medeniyetinin ve dünyaya bakış açısının muhafaza edilebileceği savunulmaktadır ⁽²⁵⁾.

Öte yandan Batıda meselâ Almanya'da kilise milyonlarca mark harcaya-

(22) Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitim ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1980, s. 20.

(23) Mehmet Aydın, "Eğitim Açısından Din ve Ahlak İlişkileri" (Tebliğ), *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara 1981, s.246.

(24) Erol Güngör, *Dünden-Bugünden*, Ankara 1982, s. 83.

(25) Werner Jisa, *Zur Rechtstellung des Religionsunterrichts-in:Schulfach Religion Jahrgang 12/1993*, Nr. 1-2, s.186'dan *Din Eğitimi Raporu*, Ank.1995, s.91.

rak, ahlâki çöküntüye karşı çalışmalar sürdürmektedir. Dini değerlerin muhafazasının önemi, hayatın kültürel boyutu şeklinde vurgulanmaktadır ⁽²⁶⁾.

Türkiye'de, bazı Avrupa ülkelerindeki gibi Kilise'ye benzer özerk bir dini kuruluş olmadığından örgün eğitimde Din ve Ahlâk dersleri devletin okullarında, devlet kontrolünde okutulmaktadır. Teferrüta girmeden burada hemen belirtelim ki hem din ve hem de ahlâk derslerinin okullarımızda yer alıp almaması durumu ve derslerin mahiyeti demokrasinin ülkemizdeki gelişimi ile paralel bir seyir takip etmiştir. Okullarımızda din ve ahlâk eğitiminin yer almadığı uzun bir aradan sonra halkın ısrarlı istekleri doğrultusunda iktidarlar tarafından isteğe bağlı veya zorunlu olarak ders programlarında yer alması sağlanmıştır ⁽²⁷⁾.

b) Türkiye'de Ahlâk Eğitiminin Kısa Geçmişi:

Osmanlı toplumunda eğitim "dinî" bir özellik taşıyordu. Eğitimin bizatihi dinî olması din ve ahlâk konularının ayrı birer program, ayrı bir branş olması zaruretini ortadan kaldırıyordu. Buna rağmen Osmanlı'nın son yıllarında okul programlarında ayrı birer ders olarak ahlâk dersleri yer almıştır. Yine bu yıllarda ahlâk kitaplarının yazıl-

maya başlandığına şahit oluyoruz. Nitekim en eski ahlâk kitaplarından biri 1297 (1881)' de basılan Mehmet Sait Bey'e ait "Ahlâk-ı Hamide" adlı kitaptır. Bu eserde ahlâka dinî ve felsefî açıdan yaklaşılmış, özellikle övülen ve yerilen eylemler üzerinde durulmuştur. Diğer bir ahlâk kitabı da Abdurrahman Şeref'in 1900 yılında basılan "İlm-i Ahâk" adlı eseridir. Maarif Vekaletince ders kitabı olarak basılmıştır. Üç bölümdür. Teorik ahlâk bilgileri yanında pratik ahlâk bilgilerini de içermektedir ⁽²⁸⁾.

Din ve ahlâk eğitiminin örgün eğitim kurumlarındaki yer alıp almama durumlarını kısaca şöyle özetleyebiliriz:

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile aynı yıl ilkokulların 3, 4 ve 5. sınıflarına haftada birer saat olarak din dersi konmuştur. 1930 yılı ilkokulların müfredat programında sadece 5. sınıf için isteğe bağlı bir din dersine yer verildiği anlaşılmaktadır. 1930'dan 1947'ye kadar okullarda din dersi yer almamıştır. 1948-49 öğretim yılından itibaren din derslerine yeniden yer verilmeye başlanmıştır. Program dışı okutulan bu dersler 1950'den itibaren ihtiyari olarak programa dahil edilmiştir. Bu uygulama kısmen değişikliklerle 1982 Anayasasına kadar sürmüştür ⁽²⁹⁾.

(26) Wilhelm Kewening, *Das Grundgesetz und die Staatliche Förderung der Religionsgemeinschaften*, Münster 1971, s.21'den Din Eğitimi Raporu, s.91.

(27) Güngör, a.g.e., s. 82.

(28) Öymen, a.g.e., s. 125 vd.

(29) Din Eğitimi Raporu, Ank.1995, S.167-168.

Orta öğretimde din derslerinin okul programlarında yer alıp almama durumu da ilkokullara benzer bir seyir takip etmişti. 1924'den 1931'e kadar ortaokullarda bu ders okutulmuş, 1931-1932 ders yılından itibaren müfredat programından çıkartılmıştır. 1956-1957 öğretim yılından itibaren ortaokul ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarına, haftada birer saat ihtiyari olarak din dersleri konulmuştur. 1975-76 öğretim yılında bu ders ortaokulların son sınıflarına da verilmiştir.

1951-52 öğretim yılından itibaren öğretmen okullarının ikinci devrelerinin 1. ve 2. sınıfına haftada birer saat mecburi din dersleri konulmuştur. 1967-68 öğretim yılından itibaren diğer lise ve dengi meslek liselerinin 1. ve 2. sınıflarına ihtiyari olarak konulmuştur. 1975-76 yılından itibaren lise ve dengi okulların son sınıflarına da bu ders ilave edilmiştir.

Burada dikkat çeken husus, 1924 yılında Hükümet Programına konulan bir madde üzerine bütün ortadereceli okullarda başlı başına bir ders olarak "**Ahlâk Dersleri**"nin okutulmaya başlanmasıdır. Din dersinin ihtiyari olduğu o yıllarda Ahlâk Dersleri haftada birer saat olarak zorunlu dersler arasında yer almıştır.

c) **Günümüz Örgün Eğitiminde Ahlâk Eğitimi:**

1982 tarihli T.C. Anayasasının 42. maddesi sosyal bir hak olarak eğitim ve

öğretim hakkını düzenlemektedir. Madenin birinci fıkrasına göre kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.

Anayasasının 24. maddesi ise dini özgürlükleri genel olarak tanımış ve din eğitimi ve öğretiminin devlet gözetim ve denetimi altında yapılacağını öngörmüştür. Aynı madde ile "Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi" ilk ve orta dereceli öğretim kurumlarında okutulacak zorunlu dersler arasına alınmıştır (24.Md. 4. bend). Görüldüğü gibi ahlâk eğitimi, zorunlu dersler arasına alınan "**Din kültürü**" ile birlikte yer almış ve dersin adı da "**Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi**" olmuştur.

Bugünkü uygulamada, ahlâkla ilgili konular din kültürü dersi konuları içerisinde ya ayrı ayrı bölümler halinde veya konular içine serpiştirilmiş bir şekilde verilmektedir. 29 Mart 1982 tarih ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan program doğrultusunda ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında haftada ikişer saat, ortaokulların her sınıfında ikişer saat ve liselerin her sınıfında birer saat olarak okutulmaktadır. Bu uygulama 1982-1983 öğretim yılında başlamıştır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin genel amaçları, temel ilkeleri ve müfredat programları Anayasanın ilgili maddesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu dersin ahlâkla ilgili kısmı için belirlenen ve konumuzu yani sosyolojik yönünü ilgilendiren amaç ve ilkeleri şöyle

özetleyebiliriz ⁽³⁰⁾:

* Ahlâk eğitim ve öğretiminde, Anayasanın laiklik ilkesi gözönünde tutulmuştur.

* Öğrenciye kazandırılacak ahlâki değerler, ulusal birlik ve beraberliğe, toplumsal dayanışmaya, insan sevgisine yönelik olmalıdır.

* İyi ahlâklı, erdemli bir nesil yetiştirmek amaçlanmıştır.

* Yetişen nesle, farklı din ve mezheplere mensup toplumlarda ahlâk değerlerinin de farklı olabileceği, dolayısıyla farklı değerlere sahip toplumlarla da iyi ilişki içinde olunması aşılacaktır.

* Ahlâk eğitimiyle "iyi vatandaş" yetiştirmek hedeflenecek, sosyal çatışmalara meydan vermemek için ahlâkla ilgili konuların öğretiminde din ayrımı gözetilmeyecektir.

* Örf, âdet ve geleneklerle milli değerler gözönünde tutulacaktır.

* Gelişmekte olan ülkemizde geleneksel kültür ve çağın getirdiği yeni etkileşimler arasında denge korunacak, birlik içinde mutlu yaşamının yolları gösterilecektir.

* Toplum fertlerinin sevinç ve acılarına ortak olma eğilimleri kuvvetlendirilecek; yardımlaşma meziyeti kazandırılacaktır.

* Toplumsal eğilimlerin en önemlisi olan vatan sevgisi, millet ve milli değerlere bağlılık ön plana alınacaktır.

* Dini ve milli günlerin kutlanması alışkanlığı sürdürülecektir.

6. SONUÇ

Modern pedagojiyi temsil eden J. Dewey, Kerschensteiner, E.Koy ve Montessori gibi bilim adamlarının eğitim anlayışında din ve dindarlık özelliği yoktur. Çünkü Rönerans'tan sonra ortaya çıkan bazı felsefi akımlar "dindar insan" yetiştirmeyi değil "sosyal insan" yetiştirmeyi hedeflemiştir. Ahlâkın kaynağını cemiyete bağlayan sosyologlara göre de ahlâk eğitiminin kaynağı din ve dindarlık değildir. Toplumun değerleri önemlidir. Özellikle E. Koy, dini öğretimin eğitimde ahlâkı bozan bir etken olduğunu ⁽³¹⁾, Kerschensteiner de herhangi bir dinin tesir ve telkinlerinin lüzumsuzluğunu ⁽³²⁾ söylerler. Rousseau da dinin etkisinden uzak, düşünce ve inanç alanında tam bir serbestiyi öngürür ⁽³³⁾. Kısaca sosyologlara göre "dindar" değil, "iyi vatandaş" yetiştirmek esastır. Okullarda verilmek istenen ahlâk eğitimi de bu doğrultudadır. Hemen belirtelim ki modern dünyadaki gelişmeler yukarıdaki düşünceleri haklı çıkarmamıştır. Din, ahlâki kurallarda temel

(30) Bu konuda geniş bilgi için bkz. Beyza Bilgin, *Özel Öğretim Yöntemleri Ders Notları*, Ankara 1989, s. 38 vd.

(31) H.Fikret Kanad, *Terbiye ve Tedris Tarihi II*, İstanbul 1930, s. 60.

(32) Kanad, a.g.e., c. 2, s. 85.

(33) Kanad, a.g.e., c. 1, s. 308.

kaynak olarak alınmaya devam etmiştir.

Öte yandan ahlâkın evrenselliğini kabul etmeyen pek çok felsefi ve sosyolojik görüşler olmakla beraber Marksist sosyoloji bunu kabullenmemekte daha ısrarlı olmuştur. Materyalizme göre ahlâk, ekonomik hayatın bir yansımasıdır, ekonomik durumun ürünüdür.

Her şeye rağmen, Batı Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da okullarda verilen ahlâk eğitiminde dinden uzak kalınmadığını söylemeliyiz. Ahlâk eğitiminde dini terbiyenin ağırlık teşkil ettiği, uygulamalardan anlaşılmaktadır. Felsefe grubu içerisinde mütalaa edilen bir ahlâk öğrenimi ise teoriktir.

Ülkemizde örgün eğitim kurumlarında din kültürü içerisinde veya onunla beraber verilen ahlâk eğitimini (daha doğrusu ahlâk öğretimini) birkaç cümle ile değerlendiresek şunları söyleyebiliriz:

Ahlâki değerler ve ahlâk eğitimi konusunda, toplumumuzda farklı yaklaşımlar vardır. Bunun sebebini iki maddede toplayabiliriz. Birincisi, din kültürü ile verilen ahlâk bilgisi derslerinin ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında olması, ikincisi uygulamada dine dayalı bir ahlâk eğitiminin ağır basmasıdır. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine halkın çoğunluğunun sempati duyduğu açıktır. Diğer taraftan Anayasanın laiklik prensibiyle bu derslerin okulda yer almasının bağdaşmayacağını ileri sürenler de vardır. Okullarda Din Kül-

türü ve Ahlâk derslerinin verilmesini savunan büyük çoğunluk bu derslerin çocuklarını daha itaatkar, daha terbiyeli, daha saygılı yapacağı kanaatini taşımaktadır.

Onlara göre yeni yetişen nesli manevi boşluktan kurtarmanın yolu bir yerde bu derslerden geçmektedir. Sera pa ahlâk kaynağı olan İslam dininin otoritesine dayalı ahlâk eğitimini ise halkın reddetmesi mümkün değildir. Bilakis halkın beklentisi bu doğrultudadır. Halkın İmam-Hatip Liselerine ve Kur'an Kurslarına rağbet etmesinin nedenlerinden biri de bu arzudur.

Devletin, dini ve ahlâki değerlere karşı kayıtsız kaldığı imajını yıkmamanın yolu da okullarda bu eğitimin kalitesinin artırılması olmalıdır.

Ülkemizde ahlâk derslerinin okullarda din kültürü ile birlikte verilmesi dinin, ahlâk prensipleri için en temel bir kaynak olduğunu hatırlatmaktadır.

Din eğitimi, her ülkede yaşanan dinin eğitimidir. Türkiye'de halkın kahir ekseriyetinin dini İslam olduğuna göre verilecek din eğitiminin İslam din eğitimi olacağı açıktır. Şüphesiz yeni yetişen nesle aşılacak ahlâkî prensipler de referansını İslam'dan alacaktır. Kur'an-ı Kerim ve Hz.Peygamber'in sünneti, ahlâki yönden kişiyi ve toplumu en üst düzeye yükseltecek birer eşsiz kaynaktır.